

HUMBOLTOV KLUB SRBIJE
G L A S N I K
HUMBOLDT-CLUB SERBIENS
M I T T E I L U N G E N

Тебѣ! И въ дивьей — умная тварь — земли
Другой пріятна. Ум болди въ спрашныя
15 Текуть предѣлы мѣра. (4) Коль же
 Сродное племя пріятише! Коль на
Крилу мышленій, къ Роду любовію
Рожденныхъ, легче, а може хоцещи,
 Летѣтъ! Гнѣяя въ затворѣ, нужды,
20 Ты, колесницы лишены! бодрствуй

(4) Humboldt (Alexander): баро нѣмецкій и славный путешествователь, пролѣзшій Америку, и Печатающій нынѣ въ Парижъ путешествіе свое; вознамѣрилъ, по совершеніи дѣла сего, посѣтити и Индію.

Umesto predgovora - Hronika 1990-1994
- Referati - Saopštenja - Nove knjige - Statut kluba -

UZ NASLOVNU STRANU

U svojim mnogobrojnim pesničkim ostvarenjima, natpisima, kao i prepisci, često je Lukijan Mušicki pominjao znamenite evropske savremenike. Tako on u Srba spada među prve pisce koji su se zainteresovali za delatnost Aleksandra fon Humbolta.

U odi posvećenju Petru I Petroviću Njegošu, objavljenoj u "Novinama srpskim" 1821. godine u Beču, nalazimo, između ostalih ličnosti, i ime Aleksandra fon Humbolta.

Lukijan pominje značajno Humboltovo putešestvije po Južnoj Americi, zatim knjigu koju je ovaj nemački naučnik, nakon mnogobrojnih istraživanja, štampao u Parizu, kao i njegovu želju da poseti Indiju.

H. C. Kostić

SADRŽAJ (INHALT)

Ljubomir Maksimović <i>Umesto predgovora</i> <i>Anstatt eines Vorworts</i>	3
Hronika (Chronik)	
<i>Humboltov klub Srbije 1990-1994</i> <i>Humboldt-Club Serbiens 1990-1994</i>	4
Referati (Referate) i saopštenja	
Danilo N. Basta <i>Časopis "Philosophia" i njegov osnivač Artur Libert</i> <i>Die Zeitschrift "Philosophia" und ihr Gründer Arthur Liebert</i>	7
Saopštenja (Mitteilungen)	
Slobodan Savić <i>Uticaj toksičnih materija na organ vida</i> <i>Der Einfluß toxischer Materien auf das Sehorgan</i>	13
Dušan Glišović <i>O ideologiji ekološke svesti</i> <i>Zur Ideologie des Umweltbewußtseins</i>	14
Nove knjige (Neue Bücher)	
Statut Humboltovog kluba Srbije Satzung des Humboldt-Clubs Serbiens	

GLASNIK. Izdaje Humboltov klub Srbije, Beograd.

MITTELUNGEN. Herausgegeben vom Humboldt-Club Serbiens, Belgrad

Uredništvo (Redaktion): prof. dr Danilo N. Basta, doc. dr Dušan Glišović, dr Djordje S. Kostić, prof. dr Ljubomir Maksimović, prof. dr Živko Mikić, prof. dr Slobodan Savić, dr Milorad Simić

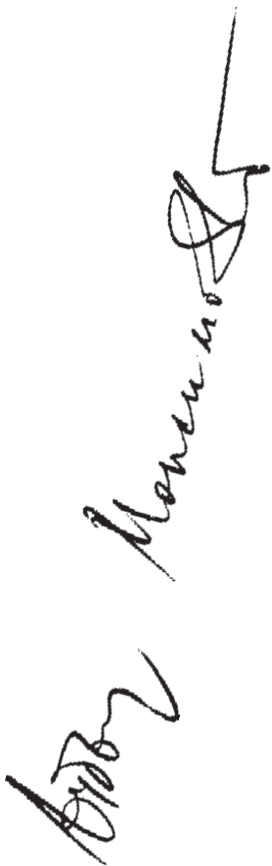
Glavni i odgovorni urednik (Chefredakteur und für den Inhalt verantwortlich): dr Djordje S. Kostić

Adresa redakcije (Anschrift der Redaktion): Humboltov klub Srbije, Filozofski fakultet, Čika Ljubina 18-20, 11001 Beograd, tel. 011/63 91 19, fax. 011/ 63 93 56

UMESTO PREDGOVORA

**Prof. dr
Ljubomir Maksimović**

**Predsednik Humboltovog
kluba
Srbije**

Dragi Humboltovci,

u petoj godini svoga postojanja Humboltov klub Srbije započinje sa izdavanjem časopisa za članove Kluba radi međusobnog boljeg povezivanja i informisanja. To je bila namera uprave Kluba, to ostaje i želja za budućnost.

Protekle četiri godine ne bi se mogle nazvati pogodnim za delovanje Kluba. Ipak, očekivanja njegovih osnivača nisu izneverena. Ostvarujući svoje osnovne ciljeve, Klub je s vremena na vreme organizovao stručna predavanja, održavao kontakt sa Fondacijom Aleksander fon Humbolt u Bonu i drugim Humboltovim klubovima u svetu, podstrekivao mlade naučnike da konkurišu za Humboltovu stipendiju. Za uslove u kojima je Klub imao da se dokazuje, to nije malo.

Glasnik treba da postane stecište važnih informacija, dobrih predloga i svežih ideja. Zato srdačno pozivam sve Humboltovce da uzmu učešća u kreiranju Glasnika.

Predsednik
Humboltovog kluba Srbije
prof. dr Ljubomir Maksimović

Liebe Humboldtianer,

im fünften Jahr seines Bestehens beginnt der Humboldt-Club Serbiens mit der Herausgabe einer Zeitschrift, um die Clubmitglieder besser miteinander zu verbinden und zu informieren. Das war die Absicht der Clubverwaltung, und das bleibt als Wunsch für die Zukunft.

Die vergangenen vier Jahre waren für die Tätigkeit des Clubs keine günstige Zeit. Trotzdem wurden die Erwartungen seiner Gründer nicht enttäuscht. Der Club verfolgte seine Hauptziele, veranstaltete von Zeit zu Zeit Fachvorträge, hielt den Kontakt zur Alexander von Humboldt-Stiftung in Bonn und zu anderen Humboldt-Clubs im Ausland aufrecht, ermutigte junge Wissenschaftler sich für das Humboldt-Stipendium zu bewerben. Angesichts der Umstände, in denen der Club sich zu behaupten hatte, ist diese Leistung nicht minder.

Die Mitteilungen sollen zum Sammelplatz wichtiger Informationen, guter Vorschläge und frischer Ideen werden. Deshalb lade ich alle Humboldtianer herzlich ein, an der Gestaltung der Mitteilungen mitzuwirken.

Präsident
des Humboldt-Clubs Serbiens
Prof. Dr. Ljubomir Maksimović

HUMBOLTOV KLUB SRBIJE 1990 - 1994

**Prof. dr
Slobodan Savić**

C. Calum

Osnivanje Humboltovog kluba Srbije

Na inicijativu Gosp. akademika Dejana Medakovića (tada gen. sekretara SANU), 23. aprila 1990. godine zakazan je sastanak bivših stipendista Humboltove zadužbine u Svečanoj sali SANU u 12 časova.

Na oom sastanku formiran je inicijativni odbor za osnivanje HUMBOLTOVOG KLUBA SRBIJE u sastavu: Prof. dr. J. Danilović, Prof. dr. S. Savić, Prof. dr. Z. Konstantinović, prof. dr. V. Milovanović, Dr. B. Krstić, prof. dr. D. Berić, prof. dr. D. Stojanović, Prof. dr. D. Basta, prof. dr. R. Đorđević, Mr. D. Glišović, Prof. dr. B. Todorović.

Posle nekoliko održanih sastanaka Inicijativni odbor je zakazao Osnivačku skupštinu Humboltovog kluba Srbije u svečanoj sali SANU 16. oktobra 1990. godine u 12 časova i 30 minuta.

Na Osnivačkoj skupštini doneta je odluka o osnivanju HUMBOLTOVOG KLUBA SRBIJE i usvojen je statut Kluba.

Osnivačka skupština je jednoglasno izabrala upravu Kluba: predsednik prof. dr. Slobodan Savić, potpredsednik prof. dr. Zoran Konstantinović, sekretar asistent mr. Dušan Glišović, sekretar prof. dr. Branislav Todorović, sekretar prof. dr. Vladeta Milovanović.

Izabrani su i sekretari sekcija: Prof. dr. I. Gutman - prirodno matematička, prof. dr. J. Jovanović - tehničko - tehnološka, Prof. dr. D. Cvetković - medicinska, Prof. dr. B. Brukner - kulturno-istorijska, prof. dr. D. Stojanović - društvena i Prof. dr. B. Soldatović - biotehnička sekcija, kao i sekretari gradova: Prof. dr. Z. Mirdita - Priština, prof. dr. D. Berić - Novi Sad i Prof. dr. R. Đorđević - Niš.

Te godine je i zvanično registrovan Humboltov klub Srbije, a izrađen je pečat koji su osmislili dr. ing. arh. Predrag Ristić i mr. Dušan Glišović.

Sastanci članova Humboltovog kluba Srbije

Od osnivanja Humboltovog kluba Srbije pa do izbora nove uprave održano je više sastanaka Kluba. Na njima su održana sledeća predavanja:

„Die Farbenlehre Goethes in der Praxis“
prof. dr. Slobodan Savić

„Der manipulierte Goethe“
asistent mr. Dušan Glišović

„Die Wissenschaft im Verhältnis zur Politik“
akademik Dejan Medaković

„Herman Wendel und die Südslawen“
akademik Zoran Konstantinović

„Entwicklung der jugoslawischen Balkaniden den Letzten "20 Millionen Jahren“
Dr. Nadežda Krstić

„Überblick über die Heizung und Klimatechnik in Belgrad“
prof. dr. Branislav Todorović

„Einige Bemerkungen zum serbischen Bergbaugesetz aus dem Jahre 1412“
prof. dr. Jelena Danilović

„Anthropologische Spuren der Germanen auf dem römischen
Viminacium in der Völkerwanderungszeit“
prof. dr. Živko Mikić

„Grundsätze der Sozialphilosophie von John Stuart Mill“
prof. dr. Laslo Sekelj

„Zur Rolle der serbischen orthodoxen Kirche beim Entstehen des
serbischen nationalen Bewußtseins“
akademik Dejan Medaković

„Deutsche in der Vojvodina. Ihre Ansiedlung, ihre Herkunft
und ihre geichtliche Leistung“
prof. dr. Zoran Žiletić (gost Humboltovog kluba Srbije)

„Verwaltungsstrukturen in Büzanz und in den Balkanländern“
prof. dr. Llubomir Maksimović

Predavnja - sastanci organizovani su u SANU, Ambasadi SR Nemačke, Geteovom institutu i u rezidenciji ambasadora SR Nemačke.

Saradnja sa drugim AVH klubovima

U protekle četiri godine uspostavljena je tesna saradnja sa Humboltovim klubovima iz nekoliko evropskih zemalja: Rumunije, Bugrske, Mađarske, Slovačke, Turske, Poljske i Grčke.

Prof. dr. S. Savić učestvovao je od 19. do 21. septembra 1992. godine u Poznanju (Poljska) na II Internacionalnom kongresu SOCIETAS HUMBOLDTIANA POLNORUM, gde je tema razgovora bila: "Polen-Deutschland-Europa. Bedürfnisse, Möglichkeiten, Beispiele wissenschaftlicher Zusammenarbeit".

Prof. dr. S. Savić učestvovao je i na: Tagung der Präsidenten der Humboldt-Clubs aus aller Welt od 28. septembra do 1. oktobra 1992, gde je predstavljen i rad Humboltovog kluba Srbije.

Prof. dr. S. Savić i mr. Dušan Glišović učestvovali su na Internacionalnom humboltovom kolokvijumu, u Bratislavi od 21. do 25. septembra 1994. godine sa glavnom temom: Die Möglichkeiten und Perspektiven der West-Ost Zusammenarbeit auf dem Gebiet der Wissenschaft mit dem Schwerpunkt auf der Umwelt und Gesundheit. Mr. D. Glišović učestvovao je sa temom "Zur Politik des Umweltbewußtseins", a prof. S. Savić: "Der Einfluß toxischer Materien auf das Auge".

U ime Humboltovog kluba Srbije, a povodom penzionisanja dr. Pfajfera poslata je čestitka.

Održavani su kontakti sa Drštvom srpsko-nemačkog prijateljstva (prof. dr Z. Žiletić) i sa klubom Podunavskih Švaba u Novom Sadu.

Pored gore navedenih delatnosti održavani su stalni kontakti kako sa članovima Humboltovog kluba Srbije tako i sa AVH zadužbinom u Bonu.

Nagrade i priznanja

Od članova Humboltovog kluba Srbije u protekle četiri godine priznanja su dobili: VERDIENST KREUZ: akademik D. Medaković i Dr. B. Živojinović. Akademik Zoran Konstantinović dobio je Konstantin -Jirečkovu medalju u zlatu.

Ostale delatnosti

Pored redovnih sastanaka Uprave Humboltovog kluba Srbije, održana je i Godišnja skupština Kluba 1991. godine u Svečanoj sali SANU.

Godišnja i izborna skupština Kluba održana je 24. novembra 1992. godine u Domu inženjera i tehničara, gde je jednoglasno produžen mandat upravi još za dve godine do oktobra 1994 godine, kada po statutu, članovi uprave, gube pravo za dalji izbor.

Na godišnjoj i izornoj skupštini Kluba, koja je održana 11 oktobra 1994. godine, stara uprava je razrešena dužnosti i izabrana je nova.

ČASOPIS "PHILOSOPHIA" I NJEGOV OSNIVAČ ARTUR LIBERT

Prof. dr
Danilo N. Basta

Danilo Basta

Časopis „Philosophia“ izlazio je u Beogradu od 1936. do 1938. godine. Za to vreme objavljena su ukupno tri broja - svake godine po jedan. Časopis je bio organ istoimenog filozofskog društva. Imao je latinskim jezikom ispisan podnaslov odn. zaglavije: „philosophorum nostri temporis vox universa, sumptibus societatis ‘Philosophiae’ auxiliantibus aliis philosophorum societatibus multorumque sodalium consilio“. Na naslovnim koricama sva tri broja nalazila se Rafaelova slika Platona i Aristotela. Ne slučajno. Ta je slika odabrana ne samo iz svetog i duševnog obzira prema tradiciji, nego i zbog saznanja o uzornom, merodavnom i temeljnom značaju grčke filozofije za filozofiju uopšte. Prilozi u časopisu objavljeni su na vodećem svetskim jezicima (nemačkom, francuskom, engleskom), a časopis je štampan u beogradskoj štampariji „Gregorić“ (ne sasvim bez štamparskih grešaka, iako ne brojnih). Od broja 2. kao izdavač je, pored pomenutog društva „Philosophia“, potpisan i Kommissionsverlag: Rascher Verlag, Zürich und Leipzig.

Idejni tvorac, pravi osnivač i istinski spiritus movens društva i časopisa bio je prof. dr Artur Libert (Arthur Liebert). Da nije bilo njegovog istrajnog zalaganja i golemog organizatorskog rada, ne bi zasigurno bilo ni društva ni časopisa. U tom pogledu, njegova je zasluga višestruka i neosporna. Ništa manje i - trajna. Pre nego što se nešto više kaže o društvu i časopisu „Philosophia“, koji su neodvojivi jedno od drugog, neophodno je stoga reći nekoliko reči o njihovom duhovnom ocu i začetniku, neophodno je ukratko ocrtati njegov misaoni portret.

Ko je, dakle, Artur Libert?

Rođen je u Berlinu 1878, gde je i umro 1946. godine. Završivši realku, bio je dest godina trgovac, da bi se od 1901. u potpunosti i strasno odao filozofiji, koju je studirao jedanaest semestara kod poznatih filozofa Diltaja (Dilthey), Mencera (Menzer), Paulsena (Paulsen), Rila (Riehl), Zimla (Simmel) i Štrumpfa (Strumpf). Doktorirao je 1907. kod Paulsena i Rila radom o renesansnom filozofu i platoničaru Piko dela Mirandoli (Pico della Mirandola). Podstaknut svojim učiteljima, Libert je postao pristalica Kantove filozofije odn., tačnije rečeno, obnovljene Kantove filozofije u liku novokantovstva tzv. Marburške škole. I sam novokantovac, Libert ipak nije ostao zatvoren i neprijemčiv za problem istorije i istorijskog života, za vlastitu zakonitost i jednkrotnost istorijskog zbivanja, uključujući i njegovu relativnost. To ima da zahvali uticaju Diltaja i Zimla. Time se može objasniti i njegovo razumevanje za Hegela, koji je kod ondašnjih marburških novokantovaca bio na rđavom glasu, ostavši im stran i dalek.

Odlučujući značaj za Libertu imali su rad u Kantovom društvu i intenzivna

saradnja u uglednim „Kant-Studien“. U oba pravca njegov je doprinos velik i nezaobilazan. Svakako da je tu stekao dragoceno iskustvo koje će mu biti od velike koristi i znatne pomoći prilikom osnivanja društva i časopisa „Philosophia“.

Godine 1925. Libert se habilituje na berlinskom Univerzitetu, na kojem 1928. postaje vanredni profesor, od 1931. s pravima redovnog profesora. U godini dolaska nacista na vlast (1933) otpušten je sa Univerziteta (5. septembra). Samo nekoliko nedelja kasnije, zahvaljujući jednom „srpskom doktorandu“ (po svoj prilici Kajici Milanovu), Libert postaje profesor filozofije i pedagogije na beogradskom Univerzitetu. U Beogradu je ostao do 1939, kada zbog zaoštavanja političkih prilika, posredstvom prijatelja Štefana Cvajga (Stefan Zweig), prelazi u Veliku Britaniju, gde je ostao do kraja rata. Pozvan preko radija da se vrati, Libert se avgusta 1946. ponovo, posle trinaestogodišnje emigracije, obreo u Berlinu. Tu je 12. septembra iste godine izabran za prvog dekana novoosnovanog Pedagoškog fakulteta.

Artur Libert zacemento ne ide u red vodećih figura novokantovstva, čak i ako se ima u vidu samo Marburška škola. Pa ipak, on je svojim filozofskim delom i, još više, svojom umešnom delatnošću na unapređenju filozofskog života prevashodno u duhu Kantove filozofije ostavio iza sebe primetan i prepoznatljiv trag. Libertovo filozofsko delo, koje je danas, uostalom neopravdano, donekle postrance i gotovo prepušteno zaboravu, obuhvata preko dvadeset knjiga, te niz članaka i recenzija u časopisima, većinom u „Kant-Studien“. Već naslovi njegovih knjiga svedoče o rasponu interesovanja i glavnom smeru njegove filozofije. Neće biti naodmet da se neki od njih ovde pomenu: *Problem važnja* (Das Problem der Geltung, Berlin, 1914); *Duhovna kriza savremenosti* (Die geistige Krisis der Gegenwart, Berlin, 1923); *Etika* (Ethik, Berlin, 1924); *Duh i svet djalektike* (Geist und Welt der Dialektik, Berlin, 1929); *Teorija saznanja* (Erkenntnistheorie, Berlin, 1932); *Filozofija nastave* (Philosophie des Unterrichts, Berlin, Zürich, Leipzig, 1935); *Liberalizam kao zahtev, uverenje i pogled na svet* (Der Liberalismus als Forderung, Gesinnung und Weltanschauung, Zürich, 1938); *O dužnosti filozofije u našem vremenu* (Von der Pflicht der Philosophie in unserer Zeit, Zürich, 1938); *Univerzalni humanizam* (Der universale Humanismus, Zürich, 1946).

Privržen Kantovom filozofskom mišljenju, osobito njegovoj etici kategoričkog imperativa, Libert je bio čvrsto uveren ne samo u sazajnu nego i u moralnu snagu filozofije. Držao je da je filozofija kulturni činilac najvišeg ranga, da je po svom biću univerzalna i humanistička, da je njen poziv služba istini, savesti i pravdi. Sve se to dobro vidi i otvoreno izražava u „Uvodniku“ prvog broja časopisa „Philosophia“ čiji je autor Libert i u kojem su izloženi programski ciljevi društva i časopisa. Isto to važi i za tekst „Poziva“, koji je takođe potpisao Libert a objavljen je u prvom broju časopisa.

Budući da su ovi programski tekstovi opredelili rad društva i časopisa „Philosophia“, valja skrenuti pažnju na neke ključne akcente u njima. Tako se u Libertovom „Uvodniku“ ističe da je s duhom filozofije nerazdvojno povezan duh univerzalizma i univerzalne pravde, te da filozofija nije samo zastupnica i svedočanstvo intelektualnog jedinstva čovečanstva nego i tvorac i nosilac opšteljudske savesti, u čijem se učvršćivanju sastoji jedan od njenih najplemenitijih zadataka. Misaono i pojmovno prevazilazeći svaku jednostranost, filozofija doprinosi sprečavanju moralne izolovanosti i stvaranju „obuhvatne nadnacionalne moralnosti i moralne nadnacionalnosti“ (I, 4). Očigledno kosmopolitska po svojoj suštini, filozofija je pozvana i pogodna da radi na produbljivanju i oplemenjivanju odnosa među nacijama i narodima. U tome je Libert video zalogu svetskog značaja filozofije. U isti mah, to je ono što filozofiju uzdiže iznad područja specijalističkog rada „u visinu jednog večnog moralnog zahteva i moralne obaveze“ (I, 5). Ako filozofija svoje najdublje korene ima u „zajednici logosa, etosa i erosa“, kako glasi jedna lepa i upečatljiva Libertova formulacija (upor. I, 12), onda u tome svoj izvor treba da imaju i društvo i časopis „Philosophia“, onda na tome ima da se zasniva i njihova delatnost.

Mada se svrha i namera časopisa lako mogu uočiti iz onoga što je rečeno u „Uvodniku“, one su još izrazitije formulisane u „Pozivu“. Tu se već u prvoj rečenici kaže da osnivanje jednog univerzalnog filozofskog društva i časopisa predstavlja neotklonjivu nužnost. Njihova je zajednička svrha „da izražavaju i zastupaju solidarnost filozofije i filozofa na čitavoj Zemlji“ (I, 14). Izričito se odbijaju bilo kakve tendencije izvan čisto filozofskih i naučnih. I društvo i časopis žele da služe filozofiji na univerzalan način shodno njenoj tradiciji. „Naše namere jasno su prepoznatljive. Naš program sastoji se u naučnom i objektivnom radu za filozofiju i na filozofiji“ (I, 14). Što se tiče glavne svrhe samog časopisa, čije je izdavanje, inače, označeno kao prvi zadatak društva „Philosophia“,

ona je sadržana u sledećoj rečenici iz „Poziva“: „Časopis treba da pruži neograničenu sliku celokupnog filozofskog stvaralaštva i života u savremenosti“ (I, 16).

„Uvodnik“ i „Poziv“, i to ne samo na prvi pogled, odaju utisak čistog akademizma; Libert je, osnivajući društvo i časopis, svesno delovao u duhu onoga što se naziva „philosophia perennis“ i brižljivo izbegavao svaki vid političkog opredeljenja ili stranačke pristrasnosti. Uprkos tome, izvan je sumnje da je njegova filozofska akcija imala politički karakter, da je morala imati i političko značenje, ako ne i politički značaj. Ima istorijskih vremena i situacija u kojima je i akademizam, tolerantan i univerzalan, sam po sebi i neizbežno politički stav. Takvo je bilo i razdoblje tridesetih godina ovog veka, doba netrpeljivosti i razdora, pomutnje i mržnje, uspona i prevlasti nacizma i staljinizma, predvečerje najstrašnijeg i najkrvavijeg rata u istoriji ljudskog roda. Takve odlike vremena Libert je morao imati u vidu kada je stao da radi na osnivanju društva i časopisa „Philosophia“ kako bi - upravo insistiranjem na vrednosti, odgovornosti i moralnoj snazi filozofskog mišljenja - sačuvao dostojanstvo filozofije i na toj je osnovi učinio delotvornom. Drugo se i nije moglo očekivati od jednog iskrenog kantovca koji je dobro znao kakvo su visoko mesto u Kantovoj praktičkoj filozofiji imale ideje pravde, kosmopolitizma i večnog mira. I ne samo da je to dobro znao nego je u to i verovao, toga se kao rukovodnog načela pridržavao. Zato nije nikakvo čudo što je odziv na Libertovu inicijativu bio velik: već ujesen 1935. godine u društvu „Philosophia“ bilo je zastupljeno preko trideset zemalja, od SAD do Indije, od Turske do Australije, od Kolumbije do Grčke. U kojoj meri je Libertova inicijativa naišla na plodno tle, svedoči i spisak saradnika časopisa „Philosophia“, među kojima se nalazi i znatan broj (tada i kasnije) istaknutih filozofskih figura, o čemu će kasnije biti reči.

U programskim tekstovima Libert je, pored opšte svrhe, potpunije definisao uređivačka merila i posebne ciljeve časopisa. Jasno je stavio do znanja da časopis odn. prilozi u njemu moraju udovoljiti najvišim naučnim i filozofskim zahtevima. Objektivna naučna vrednost je jedino merilo koje prilozi moraju ispuniti da bi bili objavljeni (upor. I, 16-17). Od toga nije izuzeta ni „filozofska mladež“ kojoj je Libert želeo da pruži naročitu pomoć (upor. I, 8). Osim toga, on je otvoreno saopštio nameru da „Philosophia“ bude utočište „danas vrlo brojnim ličnostima“ koje je nemilost sudbine odvojila od mogućnosti filozofskog potvrđivanja, od praktičnog vrednovanja njihovog rada i saopštavanja rezultata tog rada javnosti. Pri tom niko nije bio unapred isključen samo zbog toga što je pripadao nekom filozofskom pravcu.

Pored središnje rubrike pod naslovom „Rasprave“, u kojoj su objavljivani „pojedini članci uglednih mislilaca o određenim temama sistematske i istorijske prirode“ (I, 16), Libert je od početka poklonio osobitu pažnju recenzijama i prikazima. Njima je bio dat znatan prostor u časopisu. To nedvosmisleno ukazuje na veliki značaj koji je časopis pridavao tekućoj produkciji, obaveštavanju filozofske javnosti o značajnim delima i filozofskom životu uopšte. Koliko je rubrika „Recenzije“ bila posebno negovana, vidi se i po tome što je u njoj, zavisno od prispelih priloga, bila vršena potpodela na discipline (npr. istorija filozofije, etika i pedagogija, filozofija prava i države, teorija saznanja i logika, psihologija, sociologija i antropologija, estetika).

Počev od broja 2, „Philosophia“ je uvela posebnu rubriku pod nazivom „Humanizam“, što je bilo sasvim u skladu s osnovnim programskim opredeljenjima i postavljenim ciljem.

Na širokoj osnovi svoga poduhvata Libert je od početka nastojao da društvo i časopis „Philosophia“ smesti u širi kulturno-filozofski kontekst, tj. da razvije saradnju s drugim filozofskim i naučnim društvima i organizacijama u svetu. Da je takvo nastojanje bilo ne samo načelno opravdano nego i konkretno plodonosno, jasno potvrđuje već prvi broj časopisa. Tu su na glavnom mestu, pod zajedničkim naslovom *Istraživanja o suštini duha*, objavljeni tekstovi nastali (pa tako treba da budu i shvaćeni) kao zajednički rad jednog filozofskog kružoka koji je u ono vreme formiran i koji je delovao u Pragu. Njegov je zvaničan naziv bio „Praški filozofski kružok za istraživanja o ljudskom duhu“ („Cercle philosophique de Prague pour les recherches sur l'entendement humain“). U kraćoj napomeni, koja prethodi objavljenim člancima i raspravama pripadnika ovog Kružoka, dato je nekoliko zanimljivih i pažnje vrednih naznaka o njegovom duhovnom profilu i filozofskim težnjama (upor. I, 23-24). Članovi Kružoka razumeju sebe kao nastavljače praške filozofske tradicije oličene u tri velika imena: Komenijus (Comenius), Bolcano (Bolzano) i Masarik (Masaryk). Uvereni u moć duha i obaveznost njegovih principa i vrednosti, oni filozofiju nisu shvatili niti prihvatili kao samo teorijsku; za njih je ona imala praktičan smisao, utoliko što se trudi oko ljudske kulture i oblikovanja života. Zato su odbacivali puku spekulativnu konstrukciju i romantični misticizam, kao i zloupotrebu matematičkih i fizikalnih metoda na područjima koja nisu matematičko-fizička. Metod, pak,

svoga rada videli su u brižljivom studiranju konkretnoga i strogoj analizi samih fenomena. Razume se, u ovome nije teško prepoznati uticaj Edmunda Huserla („koji, uostalom, takođe potiče iz naše zemlje“, I, 24), na koga su se otvoreno pozivali tražeći oslonca u njegovoj fenomenologiji odn. filozofiji izgrađenoj po uzoru na strogu nauku.

Kako i koliko su doprinosili ostvarivanju takvog filozofskog programa, svojim radovima svedoče autori koji su u ovom broju časopisa „Philosophia“ predstavljali Praški kružok. To su: J. B. Kozak (J. B. Kozák), Ludvig Landgrebe (Ludwig Landgrebe), Jan Patočka, Edmund Huserl (Edmund Husserl), Emil Utic (Emil Utitz) i Oskar Kraus.

Od svih priloga koje je „Philosophia“ objavila, i to ne samo u prvom broju, najobimniji i kudikamo najznačajniji jeste Huserlova rasprava *Kriza evropskih nauka i transcendentalna fenomenologija* (I, 77-176). U analima istorije savremene filozofije zauvek će ostati zapisano i vazda će biti pominjano da je u beogradskom časopisu „Philosophia“, zaslugom Artura Liberta, prvi put ugledao svetlost dana poslednji veći rad jedne od najistaknutijih filozofskih ličnosti dvadesetog veka. To je prvorazredna kulturno-istorijska činjenica. Ona postaje još značajnija ako se ima na umu da je posle 1933. Huserlu praktično bila onemogućena svaka javna delatnost u Nemačkoj.

Rasprava koja je izašla u Beogradu čini prvi i drugi deo istoimene Huserlove knjige na kojoj je radio do kraja života (umro je 1938). Huserl ju je već tada označio kao uvod u fenomenološku filozofiju. Ovom prilikom je zanimljivo navesti početni pasus iz kraćeg predgovora koji je Huserl posebno napisao za „beogradsko“ objavljivanje ovog spisa: „Spis koji započinjem ovom raspravom i koji ću dovršiti jednim nizom daljih članaka u ‘Philosophia’ čini pokušaj da se na putu teleološko-istorijske refleksije o izvorima naše kritične naučne i filozofske situacije obrazloži neizbežna nužnost transcendentalno-fenomenološkog pokreta filozofije. Prema tome, on postaje samostalan uvod u transcendentalnu fenomenologiju“ (I, 77).

Polazeći od krize savremene kulture, Huserl je ovim spisom želeo da doprinese rasvetljavanju njenih uzroka u onoj meri u kojoj se ovi odnose na novovekovnu filozofiju i novovekovne nauke. On je uvideo da je novovekovna ideja univerzalne filozofije, zasnovane na poverenju u apsolutni um, doživela slom, kao što su se i nauke, koje su prvobitno bile članice filozofske univerzalnosti, s vremenom pozitivistički redukovale na nauku o činjenicama. Taj proces rastakanja samog ideala univerzalne filozofije, koju je novi vek postavio kao sveobuhvatnu nauku, kao nauku o totalitetu bića, sam po sebi znači krizu filozofije i u isti mah krizu svih novovekovnih nauka, što je za Huserla bilo istoznačno sa sve većom i izrazitijom krizom evropskog ljudstva i njegovog kulturnog života, čitave njegove egzistencije. To je tačka na kojoj filozofi, ukoliko svoj poziv uzimaju ozbiljno, moraju preuzeti odgovornost. Huserl kaže: „Mi smo ... u našem filozofiranju funkcioneri čovečanstva. Sasvim lična odgovornost za naše sopstveno istinsko bivstvovanje kao filozofa ... nosi istovremeno u sebi odgovornost za istinsko bivstvovanje čovečanstva, koje postoji samo kao bivstvovanje usmereno na neki telos i, ako uopšte, može se ostvariti samo pomoću filozofije - pomoću nas ako smo ozbiljno filozofi“ (I, 93-94). Skrivenu teleologiju sadržanu u istoriji filozofije Huserl namerava da razotkrije na putu kritičke i istorijske refleksije: „Mi pokušavamo da prodremo kroz koru ospoljenih ‘istorijskih činjenica’ istorije filozofije, ispitujući, pokazujući i iskušavajući njihov unutrašnji smisao, njihovu skrivenu teleologiju“ (I, 94). Takav poduhvat trebalo je da urodi temeljitim i suštinskim preobražajem celokupnog smisla filozofije, zapravo praktičnom mogućnošću jedne nove filozofije (upor. I, 95).

Kratak (i svakako nepotpun) osvrt na Huserlovu raspravu imao je za cilj da na jednom istaknutom primeru predoči i ilustruje visoku filozofsku vrednost - u ovom slučaju i trajan značaj - priloga objavljivanih u časopisu „Philosophia“. Potvrdu za to pružaju, naravno, i radovi drugih uglednih imena koja je Libert uspeo da pridobije za saradnju u časopisu. Pored već pomenutih, među njima nalazimo i Žorđa del Vekija (Giorgio del Vecchio: *Der ‘Homo Iuridicus’ und die Unzulänglichkeit des Rechts als Lebensregel - ‘Homo Iuridicus’ i nedovoljnost prava kao životnog pravila*, II, 55-86), Helmuta Plesnera (Helmuth Plessner: *Die Aufgabe der Philosophischen Anthropologie - Zadatak filozofske antropologije*, II, 95-111), Lava Šestova (*Le mythe et la vérité - Mit i istina*, III, 60-71), Frica Medikusa (Fritz Medicus: *Orientierungen und Wandlungen der Aesthetik - Orijentacije i preobražaji estetike*, III, 132-154), Martina Bubera (Martin Buber: *Die Verwirklichung des Menschen - Ostvarenje Čoveka*, III, 289-308), Karla Levita (Karl Lewith: *Die Einheit und die Verschiedenheit der Menschen - Jedinstvo i različitost ljudi*, III, 444-459). Navođenje ovih poznatih imena i njihovih radova ukazuje na još jedan važan momenat: „Philosophia“ nije bila časopis nekog određenog filozofskog pravca,

niti glasilo kakve filozofske škole; u njoj nema ni traga takve vrste dogmatizma. Naprotiv, bila je otvorena za predstavnike najrazličitijih orijentacija. Presudan je bio jedino kvalitet radova, a ne pripadništvo njihovih autora ovoj ili onoj filozofskoj struji ili školi. - Navedena imena i njihovi radovi svedoče još o nečemu, o raznovrsnosti: „Philosophia“ je bila širom otvorena i dostupna za sve filozofske discipline, od filozofije prava do teorije saznanja, od filozofske antropologije do estetike, od filozofije kulture do etike. Zato nije preterano ako se kaže da je bila glasnik Filozofije kao takve, u svojoj njenoj polifoniji i raznolikosti.

Na stranicama ovog časopisa susrećemo i domaće autore odn. autore koji su delovali u našoj kulturnoj sredini. Istina, oni nisu mnogobrojni, ali su svojim tekstovima srazmerno doprineli liku i vrednosti časopisa. Tako se Kajica Milanov već od prvog broja javlja kao revnosta pisac čitavog niza zanimljivih recenzija i prikaza tekuće filozofske literature. Isto važi i za Milijana Šemana (Schämman); osim više prikaza, on je dao sadržinski pregled časopisa s nemačkog govornog područja (I 392-399), a u rubrici „Humanizam“ objavio je i članak o Štefanu Cvajgu kao humanisti (*Stefan Zweig. Ein Humanist in unserer Zeit*, III, 347-358). Ernst Fridman (Ernst Friedmann) iz Novog Sada autor je članka *Izgradnja i dalji razvoj etičkog humanizma (Ausbau und Weiterführung des ethischen Humanismus*, III, 314-325) i nekoliko recenzija. Jelisaveta Branković, ondašnja asistentkinja Beogradskog univerziteta, objavila je nekrolog povodom smrti Alfreda Adlera, tvorca individualne psihologije (*In memoriam. Alfred Adler*, II, 282-290). Jedan prikaz potiče i iz pera Marka Cara.

Posebno treba pomenuti priloge dvojice najuglednijih predstavnika međuratne filozofije u Jugoslaviji. Prilog Branislava Petronijevića pod naslovom *Kritičke primedbe na Brentanov spis 'Četiri faze filozofije' (Kritische Bemerkungen zu Brentanos Schrift: 'Die vier Phasen der Philosophie'*, III, 179-187) ima dokumentaran karakter; reč je o izvodima iz dva Petronijevićeva pisma Francu Brentanu iz 1912. godine u kojima se on kritički izjašnjava o Brentanovoj razdeobi. Prilog Alberta Bazale drukčijeg je karaktera; u pitanju je opsežan članak o Tomasu Masariku i idealu humaniteta („*Thomas Masaryk und das Humanitätsideal*, III, 326-346), čime je Bazala značajno obogatio rubriku „Humanizam“.

Usmerena kosmopolitski i humanistički, okrenuta negovanju sveopštih vrednosti ljudske kulture, „Philosophia“ je, razumljivo, bila solidarna sa sličnim nastojanjima i pregnućima u svetu. Upečatljiv i opominjanja dostojan primer takve solidarnosti predstavlja tekst Artura Liberta kojim je entuzijastički pozdravio i podržao časopis *Mera i vrednost (Mass und Wert)* koji su pokrenuli i izdavali Tomas Man (Thomas Mann) i Konrad Falke (Konrad Falke) (upor. III, 495-497). Za nj je taj časopis imao značaj moralnog spokoja i jačanja vere u neuništivo i večno važenje onih snaga i vrednosti na kojima se uzdiže stvarna kultura, kultura koja izrasta iz duha humanističke pravde i autentične stvaralačke slobode. Pri tom se Libert, a s njim i „Philosophia“, izričito saglašava s opredeljenjem *Mere i vrednost'* da umetnost, nauku i filozofiju ne shvati kao svrhu za sebe, odobravajući svrstavanje tog časopisa na stranu slobode, humaniteta i humanosti u savremenim duhovnim borbama (upor. III, 496, 497).

Na osnovu svega što je rečeno, nije teško dati opšti zaključni sud o časopisu „Philosophia“. Bio je to najseriozniji filozofski časopis koji se ikada pojavio u Beogradu. Uređivan je po visokim, slobodno se može reći: svetskim merilima i standardima. Zahvaljujući ponajviše Arturu Libertu, koji je u njemu i sam često nastupao kao autor, uspeo je da okupi velik broj saradnika sa svih strana sveta, među njima i onih najuglednijih. Širokog tematskog opsega, živo zainteresovana za sve vidove filozofskog života i filozofske delatnosti, ukorenjena u trajnim vrednostima i oslonjena na neprolazne tekovine evropske filozofske tradicije, s misijom moralnom i humanističkom, s usmerenjem kosmopolitskim i univerzalnim, otvorena za najrazličitije oblike i načine filozofiranja, i za sve autore koji su bili kadri da ispune uredničke kriterijume, „Philosophia“ je, sumnje nema, bila znamenit filozofski časopis svoga vremena, časopis koji je Beograd i našu kulturnu sredinu izneo na dobar glas i učinio poznatim u širokim krugovima ondašnje svetske filozofske javnosti. Iako kratkog trajanja, ona je odigrala krupnu ulogu i zauzela visoko mesto u istoriji naše duhovne kulture između dva svetska rata. Može se samo žaliti što se Libertovim odlaskom iz Beograda njen život naglo ugasio, sasvim i nepovratno. Još više treba žaliti što između tog časopisa i naše posleratne filozofije nikada i ni u čemu nije uspostavljen kontinuitet.

DIE ZEITSCHRIFT „PHILOSOPHIA“
UND IHR GRÜNDER ARTHUR LIEBERT
(Zusammenfassung)

Die Zeitschrift „Philosophia“ erschien in Belgrad in den Jahren 1936 bis 1938. In diesem Zeitraum wurden insgesamt drei Nummern veröffentlicht - eine Nummer pro Jahr. Die Zeitschrift war ein Organ der gleichnamigen philosophischen Gesellschaft. Der Urheber, der wirkliche und wahre spiritus movens der Gesellschaft sowie der Zeitschrift war Prof. Dr. Arthur Liebert. Geboren wurde er 1878 in Berlin, wo er auch 1946 starb. Er promovierte 1907 bei Paulsen und Riehl mit einer Arbeit über Pico della Mirandola. Von seinen Lehrern angeregt, wurde Liebert ein Anhänger des Neukantianismus der sogenannten Marburger Schule. Im Jahre 1925 habilitierte sich Liebert an der Berliner Universität, wo er Ende 1928 außerordentlicher Professor (ab 1931 mit den Rechten eines Ordinarius) wurde. Im Jahre der Machtübernahme durch die Nazis (1933) wurde er entlassen (am 5. September). Nur wenige Wochen später, dank einem „serbischen Doktoranden“ (allem Anschein nach Kajica Milanov), wurde Liebert Professor der Philosophie und der Pädagogie an der Universität Belgrad. In Belgrad blieb er bis 1939, als er nach Großbritannien zog und bis zum Ende des Krieges dort blieb. Dem Kantischen Denken zutiefst verpflichtet, insbesondere der Ethik des kategorischen Imperativs, war Liebert nicht nur von der Erkenntnis, sondern auch von der moralischen Kraft der Philosophie fest überzeugt. Er meinte, die Philosophie sei ein Kulturfaktor höchsten Ranges, sie sei ihrem Wesen nach universell und humanistisch.

All dies zeigt sich gut und drückt sich offen aus in der Zeitschrift „Philosophia“. Wie und in welchem Masse sie zur Verwirklichung eines solchen philosophischen Programms beigetragen hat, wird durch die Verfasser bezeugt, die in der „Philosophia“ vertreten waren. Es sind u.a. Ludwig Landgrebe, Jan Patočka, Helmuth Plessner, Léon Chestov, Fritz Medicus, Karl Löwith, Martin Buber und vor allen anderen Edmund Husserl. In den Annalen der Geschichte der gegenwärtigen Philosophie wird es für immer aufgeschrieben bleiben, daß in der Belgrader Zeitschrift „Philosophia“ - durch das Verdienst Arthur Lieberts - zum erstenmal die letzte größere Arbeit von Husserl, „Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie“, erscheinen konnte. Das ist eine hervorragende kulturhistorische Tatsache, die noch bedeutender wird, wenn man bedenkt, daß nach 1933 Husserl praktisch jede öffentliche Tätigkeit in Deutschland unmöglich gemacht wurde.

„Philosophia“ war nicht die Zeitschrift einer bestimmten philosophischen Richtung noch Sprachrohr einer philosophischen Schule: Im Gegenteil, sie war offen für die Vertreter verschiedenster Orientierungen. Entscheidend war einzig und allein die Qualität der Arbeiten. „Philosophia“ war die seriöseste philosophische Zeitschrift, die je in Belgrad erschienen ist. Dies ist am meisten Arthur Liebert zu verdanken. Zweifellos war die „Philosophia“ eine bedeutende philosophische Zeitschrift ihrer Zeit, eine Zeitschrift, die Belgrad einen guten Ruf eingebracht und unser Kulturmilieu in breiten Kreisen der damaligen philosophischen Weltöffentlichkeit bekannt gemacht hat. Man kann nur bedauern, daß mit der endgültigen Abreise Lieberts aus Belgrad ihr Leben plötzlich erlosch, vollkommen und unwiederbringlich. Es ist noch mehr zu bedauern, daß zwischen dieser Zeitschrift und unserer Nachkriegsphilosophie nie und in keiner Hinsicht eine Kontinuität hergestellt worden ist.

Internacionalni kolokvijum
Bratislava, 21. - 25. 09. 1994.

Die Möglichkeiten und Perspektiven der West-Ost Zusammenarbeit auf dem Gebiet der
Wissenschaft mit dem Schwerpunkt auf der Umwelt und Gesundheit

Prof. dr
Slobodan Savić

UTICAJ TOKSIČNIH MATERIJA NA ORGAN VIDA

Klinika i rana dijagnostika toksičnih oštećenja karakteriše se već nastalim morfološkim promenama.

Cilj ispitivanja je da se na većim populacionim strukturama zapaze prvi funkcionalni ispadi, koji su zastupljeni u većem procentu nego u opštoj populacionoj strukturi.

Ova ispitivanja omogućuju epidemiološku dijagnostiku, na osnovu koje mogu da se registruju prve i rane promene na izloženoj populacionoj strukturi (ne na pojedincu).

Ispitivanje kolornog vida i adaptacije na tamu vršena su na radnicima izloženim većim koncentracijama ugljen disulfida i raznim vrstama pesticida. Testovi su se pokazali kao veoma pogodni za takva ispitivanja, i mogu u potpunosti da se preporuča za ispitivanje drugih populacija izloženih toksičnim agensima kako u radnoj tako i u životnoj sredini.

C. Savić

Internacionalni kolokvijum
Bratislava, 21. - 25. 09. 1994.

Die Möglichkeiten und Perspektiven der West-Ost Zusammenarbeit auf dem Gebiet der
Wissenschaft mit dem Schwerpunkt auf der Umwelt und Gesundheit

Doc. dr
Dušan Glišović

O IDEOLOGIJI EKOLOŠKE SVESTI

Sposobnost umetnosti da odražava stvarnost i da odraženu stvarnost nametne kao oblik ponašanja poslužila je za stvaranje "iskrivljene" predstave o prirodi poslednjih decenija. Takva svest povratno deluje preko umetnosti, najčešće preko književnih dela, a ponajviše preko medija koji oblikuju javno mnjenje.

Na Zapadu je tim putem i ustoličen ekološki ideal: uredno i čisto.

Ali upravo takav model ekološke svesti teži da prikrije suštinu ekološkog problema. Čiste ulice, okrečene fasade, oprani automobili, sortirano đubre ne mogu da nadoknade uništene prirodne vrednosti kao što su zagašeni vazduh, voda i zemlja, probijen ozonski omotač ili visok stepen radijacije.

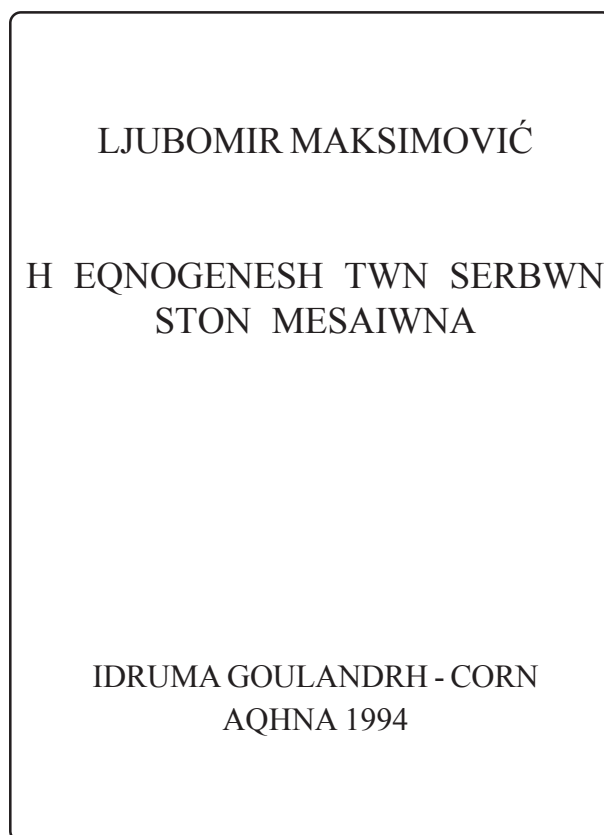
Zato se danas nameće potreba za hitnu promenu ideala uredno i čisto. Imperativ današnjice glasi, kada je u pitanju ekologija, lepo i dobro. Dok se, dakle, tehnika razvija ka sve savršenijem, dotle se filozofija življenja vraća svojim antičkim idealima. U ekološkom slučaju to je stari antički etičko-estetski ideal dobrog i lepog.

Promišljanje položaja čoveka današnjice vešto je izveo Maks Friš u romanu *Homo faber* prenošenjem grčkih antičkih mitova u 20. vek.

Danilo N. Basta,
O perspektivi slobode u stranoj i našoj pravnoj filozofiji,
Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Novi Sad - Sremski Karlovci, 1994

Dragan Stojanović
Rajski um Dostojevskog,
ICS, Beograd, 1994

Dejan Medaković,
Efemeris, V,
BIGZ, Beograd, 1995

*Molimo članove Kluba za obaveštenja o knjigama
koje su objavili u poslednje vreme.*

IZ STATUTA
HUMBOLTOVOG KLUBA SRBIJE

Član 4.

Zadaci i ciljevi Kluba su:

- širenje naučne delatnosti
- briga o natprosečnim mlađim naučnicima
- saradnja sa naučnim institucijama
- organizovanje naučnih skupova, predavanja i javnih tribina
- izdavanje publikacija
- upoznavanje javnosti o dostignućima srpske nauke